

כר אשית

SIVE

EXERCITATIO
PHILOLOGO-SCRIPTURISTICA

EX

LIBRO PRIMO MOSIS.

UNA CUM

APPENDICÆ

DE

RELIGIONE HEBRAEORUM VETERUM

QUAM

AD DEI O. M. GLORIAM

PRAESIDE

P. EPHREM, CONFLUO,

ORD. MIN. S. FRANCISCI CAPUCINORUM S. SCRIPTURÆ
ET LL. SS. LECTORE.

SUSCIPIUNT

P. JOSEPHUS IGNATIUS, FLÖRSHEIMENSIS,

P. ANTONIUS MARIA, BINGENSIS,

P. REMIGIUS, MILTENBERGENSIS,

EJUSDEM ORDINIS PRAEDICATORES, S. SCRIPTURÆ
AC SS. LL. IN ANNUM PRIMUM AUDITORES.

MOGUNTIAE

IN CONVENTU PP. CAPUCINORUM

DIE XII. MENSIS **AUG.** MDCCLXXXIV

Mane ab 8va, post meridiem ab hora 2da.

Ex Typogr. Elect. Aul. Acad. apud JOAN. JOS. ALEF,
Hæred. HÆFFNER 1784.

Bint. 408 (4)

התורה

הפוך בה והפוך בה וכלה בה ובה תחוי ומנה לא
תזוע שאין לך מדה טובה תימננה: ר' בנ' ב' ב'

PROLOGETICA.

I. *An scripta sacra a Judæis in locis (*) quibusdam consulto fuerint depravata?*

Super quæstionem hanc sensa nostra aperimus ex *Aria Mont.* hisce scribente formalibus: invaluit “disputatio hæc tam de libris qui ante
” D. Hieronymum circumferebantur, quam de
” iis qui postea extiterunt. . . . Nos . . . factum
” ipsum minime affirmabimus, ne in illum anti-
” quis omnibus doctis viris vitatum scopulum
” incidamus, incerta pro certis habere iisque
” temere assentiri. Atque ut ut res habeat, Ca-
” tholicæ Ecclesiæ prudentiam auctoritatemque
” perpetuo sequemur, cujus nullum deliberatum
” aut certum de hac re hæctenus extat decretum
” vel iudicium, quanquam identidem argumen-
” tum hoc ad singulares disputationes abreptum
” noverimus, tamen prudentissima & piissima
” Romana Ecclesia nec apicem, nec jota unum
” de communi hebraica lectione mutari hæctenus
” passa est, sive libri punctis instructi fuerint,
” sive caruerint. Quamobrem magnam in utri-
” usque generis exemplaribus constantiam vi-
” sere est ubicunque illa reperiuntur, tam in

„ Vaticana, quam in cunctis Italiæ, Græciæ, at-
 „ que adeo totius Europæ, Asiæ, Africæ cum
 „ privatis, tum publicis Bibliothecis. . . In-
 „ terim vero, dum aliud ab Ecclesia edocti fue-
 „ rimus, cujus decreta & fidem secuturos nos
 „ profitemur, existimamus ac tenemus bona
 „ Biblia Hebraica, bona item Græca, bonaque
 „ Latina apud illam esse & fuisse. „

(*) Loci, qui a Judæis malitiose corrupti a diverſi
 nominis Philologis potissimum traducuntur nobis noti
 sunt sequentes: GEN. XLIX 10. שׁוּלָה ceu nomen
 irane. DEUT. XXI. 23. אֱלֹהִים intrusum. IBID.
 XXVII. 26. כָּל אֲנוֹשׁ, denuo in eadem ψ. כָּל erasa
 prætenduntur. JOSUE XV. post ψ 59. בֵּית לָחֶם cum
 10. urbibus omisſum. PSAL. XIX. 5. קוֹלָם pro קוֹלָם
 positum lamentantur. PSAL. XXII. 17. כְּאֵרוֹ & PSAL.
 CX. totum * 3tium corruptum. PSAL. CXLV. post
 ψ. 13. ψ. נִ omisſum. ISA. IX. 6. יְקָרָא insigniter
 depravatam defendere nituntur. ISA. LIII. 8. לְמוֹ in לְמוֹ
 mutatum. JEREM. XXIII. 6. יְקָרָא corruptum; &
 ZACHAR. IX. 9. pro נוֹשֵׁעַ perfide suffectum נוֹשֵׁעַ
 queritantur. Hos a malitiosa corruptione vindicabi-
 mus provocati.

II. *An literæ, quibus modernus hebræorum legitur codex, veræ & primigeniæ sint hebraicæ, queis in exaranda lege ute- batur Moses?*

Hic authores in diversas abeunt sententias,
 aliis affirmativam, negativam tenentibus aliis.
 Rabbini recentiores affirmativam defendere
 omni adlaborant studio, conatuque; horum an-
 tesignanus R. Samuel Arcuvolti, qui non solum
 populares suos, sed & Christianos non infimi no-
 minis speciosa sua de literis Hebræorum historia
 fascinavit, in libro עֲרוּגַת הַכֶּשֶׁם aureola aroma-

tum

tum intitulato ita perorat: In lingua sancta Israelitæ legem accipere meruerunt permanum Mosis, והכתב כתב אלהים הו' & scriptura, scriptura Dei erat; ut ergo האומה הנבחרת turbæ populi electi non prævaricarentur בכתב המקדש in scripturam hanc sanctificatam, eandem usurpando more profano; idcirco data & promulgata est lex אל ההמון בכתב הקדש ad turbam populi in scriptura transfluviali, scriptura Libanæ (idest: Samaritana vel Phœnicia) & lingua sancta; אט כתב המאושר האיר על הלוחות וכפרה scripturam illam beatificatam resplendere fecit (Deus) solum super tabulis & libro legis in arca deponendis, usque dum aërca recondita fuit in diebus Josiæ. (*) Sic tractu temporum ferme oblivioni data fuit hæc scriptura אשרית beata, neque superstes remansit, nisi in memoria קצה מאצילי בני ישראל partis lectissimorum Israelis antistitum qui in Assyriam transportati fuerant. . . . Accidit autem, cum Rex tyrannus cogitaret vasa templi nostri gloriosi in convivio suo profanare, ut scriptura sancta resuscitaretur per manum Angeli mutantis in conspectu multorum populorum, inter quos & Israelitæ aderant העברי כתב תמונה figuram scripturæ transfluvialis, & scribentis בכתב המקדש scriptura sancta מנה מנה מקל ופרסין Mene mene thekel upharfin. -DAN. V. Ab isto temporis articulo חזרה לחלוחות הכתב המקודש להצמיח ציצו reclusus est vigor recens scripturæ

A 3

turæ

(*) Traditio Thalmudica est hoc sub Rege arcam fuisse absconditam, ne cum templo jam jam a Babylonis concremando periret, aut ut spoliū augustum in triumphum irer.

turæ sanctificatæ, ut promicare faceret flores suos & germina sua inter turbas populi nostri. . . . Tandem Esra cor suum disposuit לגרר גרר ad maceriam constituendam, ne denuo oblivione deleteretur קרש כתב scriptio sancta ab ore seminis sui; ac propterea licentiam dedit omnibus illo caractere omnes libros legis conscribendi ad illud RR. reddita est illis lex ככתב אשורי בימי עזרא scriptura aschuri in diebus Esræ. Post eum ergo omnes recti corde scripserunt libros sacros isto tantum caractere adhibita שרשט lineatione ut תמונתו הקדושה ejusdem figura sancta recte stabiliri posset, quod in aliis libris non observatur. Hucusque ARCUVOLTI. Idem fere omnino sentit & scribit eruditissimus GUILIELMUS POSTELLUS in Etrur. Orig. pag. 249. hoc solo discrimine quod Christianus ipse rabbini- zet vesanius quam R. ARCUV. ipse Judæus. In eandem quoque sententiam abeunt JOAN. BOULESIUS. in præf. Alphab. Hebr. JOAN. CHEREDAM in Alph. ling. sanctæ.

Contrarium vero testificantur veteres cum Christiani tum Judæi. In Talm. Babylon. tract. סנהדרין Sect. 2. Fol. 21. conspiciuntur sequentia: בהחלדה נתנה תורה לישראל בכתב עברי ולשון הקדש: חזרה ונתנה להם בימי עזרא בכתב אשורית ולשון ארמי: בררו להן לישראל כתב אשורית ולשון הקדש והניחו להרוסות כתב עברית ולשון ארמית: “ Initio data est lex Israeli in scriptura hebraica

” & lingua sancta. Deinde data est ipsis in die-

” bus Esræ in scriptura Assyriaca & lingua

” Aramæa. Elegerunt autem pro Israelitis scrip-

” turam assyriacam, & linguam sanctam, & re-

” liquerunt idiotis scripturam hebraicam & lin-

” guam aramæam. ” Idem fere legere est in

TALM.

TALM. HIÉROSOL. tract. מגילה Cap. I. His ad-
 stipulantur PP. ORIGENES in fragmento MS.
 Cod. Regii, quod ex hibet D. de MONTFAUCON.
 EUSEB. in chron. ad an. mundi 4740. S. HIERON.
 in prologo gal. col. nobis 1023. hisce formali-
 bus: „ certum est Esdram scribam, legisque
 „ Doctorem post captam Hierosolymam, &
 „ instaurationem templi sub Zorobabel alias lit-
 „ teras reperisse (*) quibus nunc utimur: cum
 „ ad illud usque tempus iidem Samaritanorum
 „ & Hebræorum characteres fuerint. „ His ceu
 Testibus hac in causa omni exceptione majori-
 bus & nos contra supra allegatos subscribimus.

(*) Quod ait S. HIERON. alias ab Esdra repertas fuisse
 literas, id intelligendum non est quasi novas cuderit;
 sed quod chaldaicas, quibus assuefacti erant Judæi tem-
 pore captivitatis, sua autoritate invexerit, aut saltem
 permiserit. GUARIN.

I.

GENERALIA IN GENESIN.

1. Libri hujus argumentum compendiose reduci
 poterit ad quatuor hæc: a) ad mundi crea-
 tionem. b) ad hominis originem ejusque lap-
 sum. Cap. I. — III. c) ad selecta quædam
 historiæ universalis capita. C. IV. — XI. d)
 historiam denique nationalem, gentis nempe
 Judaicæ progenitorum a Cap. XI. usque ad
 libri finem.
2. Moses author eo tempore operi huic manum
 adhibebat, quo Dei veri cognitio præter Ju-
 dæos cæteras latebat nationes ferme omnes.
3. Scriptum suspicamur post datas & acceptas
 a Deo leges. In sensum hunc ea potissimum

adducimur ratione, quod in eo Moses nomen יהוה exprimat, quod non nisi in visione ad montem Sinai a Deo didicerat EXOD. III. 15. Exaransque historiam Noe animalium purorum ab impuris discrimen innuat quod prius LEVIT. XI. a Deo legimus determinatum.

4. Opus creationis, uti illud Moses contigisse refert, describi Deo dignius atque augustius sublimiusque quam in illa narrationis simplicitate factum, vix potuisse, quot quot rerum harum sensu aliquo præditi sunt fateantur oportet.
5. Ultro quidem fatemur non nulla extra suum locum & temporum seriem vagari; sed hæc, ait D. CALMÉT. *in præf. in Genes.* potissimum sunt genuini operis atque scriptoris certum indicium, quippe qui sua quasi omnium oculis explorata ac jam comperta narrans non eam sedulitatem rebus dirigendis & digerendis adhibet quam author aliud quam veritatem & certitudinem præ oculis habens.
6. Librum hunc genuinum, omnique fide dignum probamus ex iisdem omnino criteriis & principiis, quibus id de libro quocunque alio critica probare solet, ex attestazione nimirum legitima scriptorum, & soliditate libri interna.
7. Momentum eidem tribuimus tantum, quantum omnium consensu & sui merito requirunt veritates quas scire generis humani maxime interest, sunt autem geminæ istæ: a) de Deo rerum omnium auctore, & b) de origine mali, quæ capitalia religionis dogmata in libro hoc aperiuntur. Imo continetur in eo quidquid fere ad salutem scire nos juvat;

juvat; nonne *homo innocens, homo lapsus, & per Christum reparatus* religionis revelatae fumina constituant, nonne hi christianae fidei articuli cardines sunt circa quos Theologia versatur universa? *piora* hic continentur aperte, tertium non adeo obscure referatur.

8. Abolet denique omnem penitus opinionem de Deorum pluralitate, & mundi aeternitate, quos errores omnis fere prisca erravit gentilitas propiore hac destituta revelatione.

II.

POSITIONES PHILOLOGO-CRITICÆ EX GENESI.

I. בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ :

VULGATA. In principio creavit Deus Cælum & terram I. 1.

In hebraico verbum ברא in singulari legitur cum אלהים in terminatione pluralis; unde nonnulli Trinitatis personarum in unitate essentiae divinae eruere conati sunt argumentum: verum non nisi idiotismus est ubique reperiendus si de Deo vero sermo habeatur exceptis GEN. XX. 13: & XXXV. 7. ubi mendose אלהים ponitur cum plurali, sed lectionem utramque corrigit Samaritanus ponens singularem; quin & Masora errorem monens margini inscribit קרש. Hic igitur אלהים terminationis quidem est pluralis, sed folius excellentiae non individuorum, sive ut Hebraei loquuntur: רבוי הכחות pluralis *virtutum & potentiarum*. De hoc R. BECHAI in princ. GEN. ita scribit: אלהים פירושו בעל הכחות כלם ומזה הטעם לא אמר אל ולא אלוה כי אם אלהים בלשון רבים וכן אלהים קרושים הוא כי הוא הכולל הקרושות כלם: וכן דרך הלשון בממשלת השפלים אדונים קשה בלשון

בלשון

בלשון רבים : וזה לגודל מעלת הארון ולרבו מיני
 הממשלה שיש לו : וזה בכשר ודם אף כי בשם
 יה" אשר מיני הממשלה שלו אין להם מספר וכל
 המושלים אין ממשלתם רק ממנו והוא אחד וכחותיו
 : רבים. Idem omnino docent R. Salomon in Job
 XXIV. 19. R. Aben Esfra. Gen. I. 1. R. Kimchi in
 Michlol. fol. 9.

II. רוח אלהים מרחפת על פני המים :

VULGATA. Et spiritus Dei ferebatur super
 aquas I. 2.

Ferebatur. habraice מרחפת de quo S. Hieron. QQ.
 in Gen. col. 13 II. ita refert: " pro eo quod in nostris
 „ codicibus scriptum est *ferebatur*, in hebræo habet
 „ *merachefeth* מרחפת quod nos appellare possumus
 „ *incubabat*, seu *confovebat* in similitudinem volucris
 „ ova calore animantis. Ex quo intelligimus, non
 „ de spiritu mundi dici, ut non nulli arbitratur, sed
 „ de Spiritu S. qui & ipse vivificator omnium a prin-
 „ cipio dicitur. „ Idem omnino de verbi רחף signi-
 „ ficatione sentiunt S. BASILIUS in *Hexaem. div. opif.*
hom. 2. S. EPHREM in *hunc locum.* In Bibliis verbum
 hoc ter occurrit, hic, DEUT. XXXII. 11. ubi adhi-
 betur de aquila incubante pullis suis, & JEREM. XXIII 9.
 de commotione ossium. LXX. CHALD. PHILO. JOSEPH.
 VULG. THEODOT. AQUIL. רחף reddunt: *movit, des-*
cendit ferebatur &c. Colligimus exinde verbo huic du-
 plicem inesse significationem ex materia, de qua sermo,
 dignoscendam; unam generalem *motus & descensus*,
 specialem alteram, *fovendi, incubandi.* Audiendos
 igitur eos non esse qui רוח אלהים exponunt: *ventum*
validum, seu *validissimum* ex jam relatis rite deducimus.

III. ויאמר אלהים נעשה אדם בצלמנו כדמותנו

VULG. Et ait (Deus) faciamus hominem ad
 imaginem & similitudinem nostram. I. 26.

Con-

Contendunt Rabbini quidam recentiores cum Soci-
 nianis כעשה cum reliquis hic in plurali positis sicuti
 אלהים ψ. 1. pluralem solummodo esse excellentiæ,
 Deumque more grandium, ac magnatum terræ de se
 loqui in numero multitudinis auctoritatem suam maje-
 statemque hic ostendendo; in exemplum proferunt.
 GEN. XXIX. 27. NUM. XXII. 6. II. SAMU. XVI. 20.
 DAN. II. 36. Verum R. Aben Esra mori hebraicæ lin-
 guæ, quæ in prima persona idiotismum hunc ignorat,
 insistens de his locis scribit: ואלה הערים ערי שקר הם
 testimonia hæc testimonia falsa sunt, i. e. testimonia ad
 id, quod volunt probandum nequaquam idonea sunt,
 quin & nos textus citatos cum nostro minime excellen-
 tiam quandam innuere coram demonstrabimus inter-
 rogati. Idiotismus quidem in ויאמר אלהים idem
 omnino est qui in ברא אלהים reliqua vero in sensu
 obvio sumenda non solum ex ipso, quo Deus hic loqui-
 tur modo, sed & ex III. 22. ויאמר יהוה אלהים
 dixit Dominus Deus, ecce
 Adam factus est sicut unus ex nobis, bene colligimus.
 Mysterium Ss. Trinitatis hic declaratum volunt plures
 antiqui PP. JUSTIN. M. *dial. cum Tryph.* BAS. *hom. 9.*
in gen. EUSEB. *Casa IREN.* CYRIL. *adv. Jul. lib. 1.*
 GREGOR. *Nifs* CHRYSOST. AMBR. AUGUST. nec non
 expositores quidam recentiores. Loco hoc usi sunt PP.
 adversus Judæos & hæreticos, qui Filii divinitatem, &
 Ss. Trinitatis per omnia æqualitatem negarunt; an vero
 locus hic eos convincat acute disputat TOSTAT. in *tract.*
 quem edidit de Trin. uti refert PERER. in hunc ψ. pag.
 nobis 157.

IV. ואיבה אשית בינך ובין האשה ובין זרעך ובין
 זרעה הוא ישופך ראש ואתה תשופנו עקב:

VULG. Inimicitas ponam inter te & mulie-
 rem, & semen tuum & semen illius, ipsa con-
 teret

teret caput tuum, & tu insidiaberis calcaneo ejus.
III. 15.

Pro *ipsa*, quod latini codices fere omnes habent, LXX. legunt *avros*, in heb. **זרע** *ipse ad semen* **והשופני** & **ישופך** quæ in masculino posita leguntur; utraque lectio bona est, christianæque veritati conformis. S. HIERON. QQ. in *Gen.* col. 1312. ita scribit: "*ipse servabit caput tuum, & tu servabis ejus calcaneum.* Melius habet in hebræo: *ipse conteret caput tuum & tu conteres ejus calcaneum*, quia & nostri gressus præpediuntur a colubro; & Dominus conteret Satanam sub pedibus nostris velociter.," Hic S. Doctor præferens textum hebræum utique eundem adprobat, ita tamen, ut lectionem vulgatæ, quam in adornanda sua versione retinuit, reprobeb nequaquam.

V. **הלוא אם תיטיב שאת ואם לא תיטיב לפתח**
חטאת רבץ ואלך חשוקתו ואתה תמשל בו :

VULG. Nonne si bene egeris, recipies? sin autem male, statim in foribus peccatum aderit, sub te erit appetitus ejus, & tu dominaberis illius. IV. 7.

LXX. locum hunc ita reddunt: nonne si recte offeras, non recte autem divides, peccasti? quiesce, ad te conversio ejus, & tu dominaberis ejus. Hi legisse videntur pro **שאת** sic: **לשאת** pro **לפתח** *ad ostium* **לפתח** vel potius **לפתח** infinit. in forma perfectorum a **פתח** imperf. duplicante, seu defectivo **ע** *dividendo*, pro **חטאת** *peccatum*. **חטאת** *peccasti*; pro **רבץ** *cubans*. **רבץ** *cuba*. Melius alii omnes in POLYGLOTTIS, in HEXAPLIS vero SYMMACH. & THEOET. verbum **רבץ** ad nomen **חטאת** adjunxere ait D. HOUBIG. in hunc ψ . pag. 6. Perperam vero legendum præcipit **חטאת תרבץ** servata generum concordia per lit. **ת** in **תרבץ** non omitten-

omittendam, nam docente S. HIERON. & confirmante
 LEVIT. IV. 24. חטאת generis masculini est, vel certe
 generis communis. Audiatur Doctor hic maximus:
 „ Nonne si bene egeris, dimitterur tibi, & si non
 „ bene egeris, ante fores peccatum tuum sedebit? &
 „ ad te societas ejus, sed tu magis dominare ejus. . . .
 „ Quod autem in LXX. interpretibus fecit errorem,
 „ illud est, quia peccatum, id est חטאת in hebræo
 „ generis masculini est, in græco foemini. Et qui
 „ interpretati sunt masculino, illud, ut erat in hebræo
 „ genere transtulerunt. „ QQ. in Gen. col. 1313.

VI.

וַיֹּאמֶר קַיִן אֶל הָאֵל הִבֵּל אָחִיו

VULG. Dixitque Cain ad Abel fratrem suum:
 egrediamur foras. IV. 8.

Egrediamur foras. voces hæ defunt in hebræo,
 habent vero SAMARITANUS (כלכה השדה) LXX. AQUIL.
 VULG. quamvis S. HIERON. loc. sup. cit. aliter se decla-
 ret scribens: „ & dixit Cain ad Abel fratrem suum sub-
 „ auditur ea, quæ locutus est Dominus. Superfluum
 „ ergo est quod in Samaritanorum & nostro volumine
 „ reperitur: *transeamus in campum.* „ Quinimo in
 circumstantiis hisce hoc superfluum videtur, cum Cain
 quotidie fratrem suum Abel reperiret in campo. Bi-
 blia hebraica cum hic inter se dissentiant, nihil decer-
 nunt; cernimus enim exemplaria in quibus post אחיו
 relinquatur spatium seu פסקא ad indicandum hic quid-
 quam desiderari; in alijs ad marginem legitur פסקא
 פסקא באמצע פסוק piska in medio versus; non nulla tex-
 tum post אחיו continuant absque פסקא; sed & alia
 notam adscribunt masoreticam בלא פסקא non inter-
 ponendum piska. Interim, cum textus hebraicus non
 integrum reddat sensum Vulgatæ insistendum cense-
 mus. Notatu indignum non est quod CL. MICHAELIS.
 Orient. Bibl. Theil. 9. S. 182. profert sequentibus:

Also

Also keine von beiden Lesarten gefällt mir recht. Meine Vermuthung ist, in ויאמר sey ein sehr früh, ein schon vor der Trennung der zehn Stämme von den Juden, eingeschlichener Fehler, es solle ohne Aleph heißen ויאמר vom Stammwort כמר Kain behielte eine Bitterkeit gegen seinen Bruder Habel, und als sie einmal auf dem Felde heysamen waren, überfiel er ihn, und schlug ihn todt.

VII. ויאמר יהוה לא ידון רוחי באדם לעולם בשגם הוא כשר

VULG. Dixitque Deus: non permanebit spiritus meus in homine in æternum, quia caro est. VI. 3.

Non permanebit. HEBR. לא ידון non judicabit. Non permanebit veteres fere habent omnes ceu legent לא ידון. LEO Cast. cum aliis non nullis mavult poni ילון; verum לון est pernoctare, hospitari, non autem permanere, neque congruit cum sequenti עלם, non enim dicitur quis pernoctare, seu hospitari in loco in perpetuum. PAGN. & CAJET. mutatis punctis legunt ירון a verbo inusitato כרון, unde כרון vagina, q. d. non vaginabit, non includetur quasi in vagina spiritus meus in homine in æternum. S. HIERON. legebat ירון a רון judicare, in QQ in Gen. col. 1315. enim ita scribit: " Et dixit Dominus Deus, non permanebit spiritus meus in hominibus istis in æternum, quia carnes sunt. In hebr. scriptum est: non judicabit spiritus meus homines istos in sempiternum, quoniam caro sunt, hoc est, quia fragilis est in homine conditio, non eos ad æternos servabo cruciatus, sed hic illis restituam quod merentur. Ergo non ad severitatem, ut in nostris codicibus legitur, sed ad clementiam Dei sonat, dum peccator hic pro suo scelere visitatur.

VIII.

VIII. וישלח את הערב ויצא ושוב עד יבשת
המים מעל הארץ :

VULG. Dimisit corvum, qui egrediebatur,
& non revertebatur, donec ficcarentur aquæ
super terram. VIII. 7.

Non revertebatur. Non omittitur in HEBR.
CHALD. & ARAB. habent autem VULG. LXX. & SYR.
habet itaque suas utrumque authoritates. Græci in-
terpretes, cum non reddant verbum יצוא suspicari
poterimus eos pro ושוב יצוא legisse ולא ישוב ita ob-
servat BOCHART. At BUXTORF. jun. ait: illud non adduci
contra fidem omnium exemplarium; addat: *recentiorum.*
Quis enim credet veteres contra fidem exemplarium
suorum fuisse interpretatos? Est, quod ולא in exem-
plaribus suis non repperint, tunc certe שוב in alia
legebant significatione, sc. *recedere*, abire uti sumitur
hoc CAP. 5. 3. וישבו המים מעל הארץ הלך ושוב
& *reverse sunt aqua de terra eundo & recedendo.*

IX. ואר ארז רמכם לנפשתיכם אדרש מיר
כל חיה אדרשנו :

VULG. Sanguinem enim animarum vestrarum
requiram de manu cunctarum bestiarum IX. 5.

Concordat VULG. cum hebraico, verum, quid
sibi textus hic velit varie se torquent interpretes. Num
ex Leonibus, ursis, lupis &c. qui vivos devorant homi-
nes Deus sanguinem repetit? Sancit hic Deus ne homo
occidat hominem, nulla igitur adparet causa cur bestiae
in legem adducantur, quid enim ad bestias lex? dein-
de מיר חיה de manu bestiae Moſis ſilum minime ſapit,
neque ullum ejus proſtat exemplum. Sunt, qui diffi-
cultatem hanc, quam dicunt ſano lectori ferme inſu-
perabilem, ſuperaffe gloriantur legentes in Samaritano
מיר כל חי de manu omnis viventiſ, & deinde, omiſſo
ל in

ו in subsequente ומיר, continuante מיר האדם מיר
 : אִישׁ אַחֵיו אֲרֻשׁ אֶת נַפְשׁ הָאָדָם :
de manu hominis, de manu viri fratris ejus requiram animam hominis.
 Hæc continuo sine ו subjuncta ajunt, ut indicetur
 quis hic vivens intelligatur. Aptus admodum videtur
 sensus, modo Samaritanæ consentirent lectiones aliæ.
 PERER. sequens textum HEBR. VULG. LXX. & SYMM.
 rectius credit Deum hic alludere illi legi, quam postea
 daturus erat Exod. XXI.

X. וַיְהִי אַרְפַּכְשָׁד אַחֲרֵי הוּלִיּוֹ אֶת שֵׁלַח שְׁלֹשׁ
 שָׁנִים וָאַרְבַּע מְאוֹת שָׁנָה

VULG. Vixitque Arphaxad postquam genuit
 Sale trecentis tribus annis. XI. 13.

Pro trecentis tribus hebr. legit: *quadriventis*
tribus annis, idem CHALD. & LXX. tam ex editione
 Complut. quam regia, multaque vetera Biblia latina,
 quod & magis consentit cum ævi istius ætate, Sale enim
 & Heber posteri Arphaxad vixere 400. annis & ultra.
 303. annis præter VULG. habent Biblia latina Romana
 & Regia, item LXX. ex edit. Caraffæ.

XI. וַיְהִי יְמֵי תָרַח חֲמֵשׁ שָׁנִים וּמְאַתָּים שָׁנָה
 וַיָּמָת תָּרַח כַּחֲרָן :

VULG. Et facti sunt dies Thare ducentorum
 quinque annorum, & mortuus est in Haran.
 XI. 32.

Eadem hic in Vulg. quæ in Hebr. Verum ex
 textu hoc indissolubilis, ut S. HIERON. scribit oritur
 quæstio, si enim Thare fuerit annorum 70. dum Abra-
 hamum genuit GEN. XI. 6. & Abraham 75. ætatis nu-
 meraverit annos quando egressus est ex Haran XII. 4.
 mortuus jam patre Act. VII. 4. vixerit autem Thare
 æt. 205. eundem 60. omnino annis profectio huic
 superstitem fuisse necesse est. Solutiones quot quot de-
 super

super datæ sunt unquam suis non carent difficultatibus; difficultates has omnes facillime tollit D. Houbig. legens in suo codice Samaritano: & facti sunt dies Thare centum quadraginta quinque annorum, & mortuus est in Haran; lectionique huic inhærendum docet ex BOCHAR. Geogr. Sac. pag. 863. nov. edit. Plana omnino solutio! At, num etiam ætate S. Hieronymi Samaritanus ita legebat? facile hoc concedet nemo, alioquin S. Doctor in enodanda inextricabili hac quæstione non sudasset ita, ut defatigatus usque adeo, uti ipsemet fatetur, Judæorum fabulas in auxilium vocasset; saltem lectionem hanc nequaquam celasset silentio in Samaritano versatissimus.

XII. ותרא שרה את בן הנר המצרית אשר ילדה
לאברהם מצחק:

VULG. Cumque vidisset Sara filium Agar ægyptiæ ludentem cum Isaac filio suo. XXI. 9.

Textus hebraicus ad literam sonat ita: *vidit Sara filium Agar ægyptia quem genuit Abrahamo ridentem, seu ludentem. Quem genuit Abrahamo sine mendo deest in VULG. utpote ex antecedentibus satis notum. Cum Isaac filio suo in HEBR. quod modo tempore S. Hieronymi abfuisse videtur, habent vero LXX. haud dubio additum legentes את בנה יצחק hoc sublato nec justa suberat causa cur Sara irasceretur Ismaeli ita, ut eundem e domo paterna urserit ejiciendum; nec sic conciliari poterit Apostolus GAL. IV. 29. utens verbo persequeretur, צחק enim in nulla linguarum veterum tali gaudet significatione; addito tamen nomine cum casu יצחק illudentem sonare poterit, hic fere idem quod persequentem.*

XIII. וילך ראובן וישכב את בלהה פילגש אביו
וישמע ישראל
ויהיו בני יעקב שנים עשר:

B

VULG.

VULG. Abiit Ruben & dormivit cum Bala concubina patris sui, quod illum minime latuit, erant autem filii Jacob duodecim. XXXV. 22.

Spacium in textu hebr. hic relictum, notaque masoretica margini adscripta פסקא כאמצע פסוק quidquam desiderari indicat, saltem veteres hiatum hunc adseruantes sine dubio hic quidquam deesse credidere, quin & ipse textus id innuere videtur, quæ enim cohærentia, qualis transitio: abiit Ruben & dormivit cum Bala concubina patris sui, & audivit Israel, & fuerunt filii Jacob 12? LXX. interferunt: και ποτησον εφ αυτη εναντιου αυτου quod hebraice reddi potest וירע בעיניו & erat malum in oculis ejus. Additum vero hoc Mosi vix tribui poterit, debile enim sonat nimis, imo & superfluum, quis enim lectorum factum Ruben filii Jacob patri placuisse cogitasset unquam? ONKEL. & JONATH. spacium hoc hisce adimplent: ושמע ישראל וכאיש & audivit Israel, & displicuit ipsi, & ait: heu! nunc degenera me descendet sicuti Ismael ab Abraham, & Esau a patre meo; responditque illi Spiritus S. ne timeas, omnes enim justii sunt, neque degener inter tuos ullus exsurget, nam postquam natus est Benjamin erant filii Jacob duodecim. Sed quis sana pollens ratione hæc adprobabit? Ex Veteribus aliis nemo hic addidit quidquam aperto relicto spacio.

XIV. הוּא עָנָה אֲשֶׁר מִצָּא אֶת הַיָּמִים בְּמִדְבַּר
בָּרַעְתָּ אֶת הַחֲמֹרִים לְצַבְעוֹן אֲבוֹי

VULG. Iste est Ana qui invenit aquas calidas in solitudine cum pasceret asinos Sebeon patris sui. XXXVI. 24.

Aguas calidas. HEBR. יָמִים LXX. & THEODOT. Ιαμμυ. Aq. SYMM. εμμυ. Hi vocem retinere hebraicam,

eam, quam Judæi cum non nullis Christianis præferim recentioribus *mulos* interpretantur. His contradicit BOCHAR. *de anim. fac.* p. 1. l. 2. c. 21. Tum quia nemo orientalium *mulos* adpellavit ימם, tum, quia mulorum in Paleſtina ante tempora Davidis nulla mentio, arbitraturque ימם eodem eſſe atque אימים *Emæos*, populos videlicet Horræis vicinos forma gigantea unde ab ONKELOS. adpellati גבריא *fortes, gigantes.* Dum Vulgata tranſtulit: *aquas calidas*, fortassis pro הימם legit חמים a חם *caluit* & מים *aqua.* Vel ימם Punicum nomen eſt denotans *aquas calidas* referente S. HIERON. qui autem hic nihil decernit, ſed ſolummodo diverſorum enarrat ſenſa inquiring: “ ipſe eſt Ana qui
 „ invenit jamim in deſerto cum paſceret aſinos Zebeon
 „ patris ſui. Multa & varia apud Hebræos de hoc capitulo diſputantur; apud Græcos quippe & noſtros
 „ ſuper hoc ſilentium eſt. Alii putant jamim maria
 „ appellata, iisdem enim literis ſcribuntur maria quibus & nunc hic ſermo deſcriptus eſt, & volunt illum,
 „ dum paſcit aſinos patris ſui in deſerto aquarum congregationes reperiffe, quæ juxta idioma linguæ hebr.
 „ maria nuncupantur, cujus rei inventio in eremo difficilis eſt. Nonnulli putant *aquas calidas* juxta
 „ Punicæ linguæ viciniam, quæ hebrææ contermina eſt hoc vocabulo ſignari. Sunt qui arbitrantur onagros
 „ ad hoc admiſſos eſſe ad aſinas, & ipſum iſtiusmodi reperiffe concubitus, ut velociffimi ex his aſini
 „ naſcerentur, qui vocantur *jamim.* Plerique putant, quod equarum greges ab aſinis in deſerto ipſe fecerit
 „ primus aſcendi, ut mulorum inde nova contra naturam animalia naſcerentur, QQ. in *Gen.* col. 1339.

XV. וירכב אתו במרכבת המשנה אשר לו
 ויקראו לפניו אברך

VULG. Fecitque eum ascendere super currum suum secundum clamante præcone, ut omnes coram eo genuflecterent. XLI. 43.

Pro iis quæ in textu Vulgatæ aliis notantur literis HEBR. ita legit: *clamaverunt ante illum: Abrech אברך*. GROTIUS ultimam hanc vocem quoddam lætitiæ signum esse existimat, cujus vera significatio exprimi non possit, hinc, inquit, LXX. verbum hoc omiserunt, vertunt enim: *Et præco clamavit ante illum, Et constituit &c.* SYMM. vocem אברך retinens interpretatur: *Et clamavit ante eum: abrech; pro quo AQU. transtulit: Et clamavit in conspectu ejus adgeniculationem, quod & rem melius exprimit. Adgeniculatio, seu genuflexio quidem, ex sic punctato אברך facile erui posset, si sumeretur pro imperativo chaldaico Aphel a radice ברך; sed quis vocem hanc, quam plerique Aegyptiacam dicunt, chaldaicam, præsertim hoc in contextu adfirmare audeat? S. HIERON. in diversum, etiam a Vulgata, abit sensum, ait enim: "mihî videtur non tam præco, sive adgeniculatio, quæ in salutando, vel adorando Joseph accipi potest, intelligenda; quam id quod Hebræi tradunt dicentes: patrem tenerum ex hoc sermone transferri, אב Ab quippe dicitur pater, רך rech delicatus, sive tenerrimus, significante scriptura, quod juxta prudentiam quidem pater omnium fuerit, sed juxta ætatem tenerrimus adolescens & puer.", QQ. in Gen. col. 1341. ONKEL. reddit: *clamabant: ecce pater Regis, simile huic quod XLV. 8. Joseph de se dicit. constituit me Deus לאב לפרעה* Patrem Pharaonis.*

XVI. ויקרא פרעה שם יוסף צפנת פענח

VULG. Et vocavit eum (Pharao) lingua Aegyptiaca Salvatorem mundi. XLI. 45.

Nec in Hebræo, nec in ulla alia versione leguntur verba hæc: *lingua aegyptiaca.* HEBR. habet: *vocavit Pharao*

Pharao nomen Joseph Zaphenat Paneach; nempe Rex nomen hebræum quod erat Joseph, & quo hucusque vocabatur mutavit in aliud ægyptiacum significans *Salvatorem mundi*, quod VULG. hic declarat. ONKELOS. JONATH. SYR. S. CHEYSOST. THEODORET. PAGN. pluresque interpretes cum Judæis צפנת פענח voces hebraicas reputantes reddunt: *absconditorum interpretem*. Rabbinus in *Bereschit rabba*. Sect. 90. docent צפנת פענח idem esse quod צפונות מופיע ברעה *occulta illustrans per scientiam*. צפנת facile ceu hebræum cognoscitur a rad. צפן *abscondere, occultare*; de פענח magis dubitatur, eo quod solum hoc reperiatur loco, ait OLEAST. S. Hieronymo qui diu in Aegypto versabatur hic præ aliis credendum erit scribenti: „ licet hebraice hoc „ nomen *absconditorum repertorem* sonet, tamen, „ quia ab Aegypto ponitur, ipsius linguæ debet habere „ rationem. Interpretatur ergo sermone Aegypcio „ צפנת פענח, sive, ut LXX. transferre voluerunt „ *Υοθουρωτης* *Salvator mundi*, eo quod orbem terræ „ ab imminente famis excidio liberarit. „ QQ. in *Gen.* c. 1341.

XVII. כל הנפש הבאה ליעקב מצרימה יצאי ירכו . . . כל נפש ששים ושש: ובני יוסף אשר ילד לו במצרים נפש שנים כל הנפש לבירת יעקב הבאה מצרימה שבעים:

VULG. Cunctæ animæ, quæ ingressæ sunt cum Jacob in Aegyptum, & egressæ sunt de femore illius . . . sexaginta sex. Filii autem Joseph qui nati sunt ei in terra Aegypti, animæ duæ. Omnes animæ domus Jacob, quæ ingressæ sunt in Aegyptum, fuerunt septuaginta. XLVI. 26. & 27.

HEBR. pro: *U egressæ sunt de femore illius; legit: animæ eorum qui egressi sunt de femore illius, ficuti eadem formalia hebraica VULG. exponit Exod. I. 5. in reliquis ambo concordant; discedunt autem a LXX. qui teste S. Hieronymo pro: Filii autem Joseph qui nati sunt ei in Aegypto animæ duæ, legunt animæ novem; unde natum est, quod loco, omnes animæ domus Jacob quæ ingressæ sunt in Aegyptum fuerunt septuaginta, posuerint septuaginta quinque. Id autem curandum minime foret, quia advertente prælaudato S. Doctore ipsemet LXX. qui hic animas 75. per prolepsin posuere adnumerando Josephi nepotes DEUT. X. 22. animas hæc ad 70 reducant, nisi S. Stephanus Act. VII. 14. easdem animas numeraret 75. Veruntamen, ait S. Hieron. “ facilis excusatio est, non enim debuit S. Lucas, qui ipsius historiæ scriptor est, in gentes actuum Apostolorum volumen emittens contrarium aliquid scribere adversus eam scripturam quæ jam gentibus fuerat divulgata; & utique majoris opinionis illo duntaxat tempore septuaginta interpretum habebatur auctoritas, quam Lucæ, qui ignotus & vilis & non magnæ fidei in nationibus ducebatur. Hoc autem generaliter observandum, quod, ubicunque SS. Apostoli, aut apostolici viri loquuntur ad populos, iis plerumque testimoniis abutuntur, quæ jam fuerant in gentibus divulgata. ” QQ. in Gen. c. 1343.*

XVIII. ותהי הארץ לפרעה : ואת העם העביר
אתו לערים

VULG. Subjecitque eam (terram Aegypti) Pharaoni, & cunctos populos ejus. XLVII. 29. & 21.

Hic

Hic HEBR. aliter omnino legit ac VULG. pro eo enim: *Et cunctos populos ejus, habet: Et populum transfere fecit, seu transtulit in civitates.* Varietas hæc inde ortum trahere dignoscitur, quod amanuenses literam ך bis transformarint in sibi similem, ך, & semel omiserint literam ך. Vulgatæ lectioni favent teste D. CALMET: SAMAR. & LXX. Hebrææ: CHALD. SYR. & ARAB. reddentes: *populum migrare fecit ab una urbe in aliam.* Cui perperam insistant novi quidam interpretes; textui enim quem sequi profitentur vim inferunt apertam addentes: *ab una in aliam* quod in HEBR. nullatenus adparet in quo nec legitur *אחת* nec *מעיר לעיר*, nec quidquam simile ex quo: *de alia in aliam* erui possit; deinde in sacram Scripturam res inducitur pene incredibilis; quis enim credet Josephum in solitudinem redegisse agros eo tempore quo essent ferendi & semen ipse administrasset? Satius igitur erit animadvertere in literis sibi similibus ך & ך librarios fuisse hallucinatos, quam lectionem talem pagina sacra invitæ admittere. Cum VULG. igitur, LXX. & SAMARIT. legendum censemus pro *העביר אתו לערים* *transtulit illum in urbes.* *העביר אתו לעבירים* *fecit eos servos,* quod non solum ץ׃ subsequentes, sed & præcedens 19. requirere videtur sic sonans: *eme nos Et terram nostram pro pane, Et erimus nos Et terra nostra servi Pharaonis.* Oblata quippe & acceptata servitutis conditione, servitutem pactam sequi necesse erat. Variantem hanc lectionem satis antiquam esse demonstrat CHALDAEUS.

XIX. וישתחו ישראל אל ראש המטרה

VULG. Et adoravit Israel Deum conversus ad lætuli caput. XLVII. 31.

Deum

Deum, & conversus. Defunt in HEBR. pro: ad lectuli caput. LXX. & S. PAULUS ad HEBR. XI. 21. legunt: fastigium virgæ ejus, nempe sceptri Josephi. Utraque lectio authentica est, nec concernit quidquam nisi puncta vocalia, מטה enim lectum significat, & מטה virgam. מטה itaque notionem admittit utramque; neque S. PAUL. cit. Vulgatæ adversatur alteram vocis מטה eligens significationem.

XX. מקנה השדה והמערה אשר בו מאת בני חרתי:

Integer hic versus XLIX. post 31. omittitur in Vulgata, videturque defuisse in exemplaribus que utebatur S. HIERON. alioquin saltem aliquam de eo fecisset mentionem, si aut superfluum, aut extra ordinem positum reperisset, aut nullum usquam de eo patet vestigium, exhibent tamen eundem quot quot inspicere licuit exemplaria hebraica. Qua igitur ratione vel in textum hebr. insertus, vel in aliis versionibus sit omissus remanet problema.

APPEN-

A P P E N D I X

DE

RELIGIONE HEBRÆORUM VETERUM.

Hebraei antiqui ceu rudes, inculti, solis terrenis imbuti, iisque affixi, cognitione supernaturalium, paucis de Deo notionibus exceptis, penitus destituti depinguntur passim, traducunturque; hinc non tam ad vindicandam veterum Hebræorum religionem, quam religionis revelatæ dogmata corroboranda, quæ & olim credere Israelitæ, eorumque Patriarchæ monstratum imus: sufficientem in veteri Testamento mentionem fieri *a)* de animæ immortalitate, *b)* de retributione bonorum, & *c)* punitioe malorum in altera vita, *d)* mortuorum resurrectione, eamque *e)* consequente iudicio extremo. Adnotamus singula; a proposita autem nobis exercitatione recederemus si hic exponeremus quidquam, qui parati stamus hermeneuticè explanaturi sequentia.

I. *Anima humana post mortem superstes.*

ויגוע וימת אברהם בשיבה טובה זקן ושבע ויאסף אל עמו: ויקברו אתו יצחק וישמעאל בנוו אל מערת המכפלה אל שדה עפרו. בן צחר החתי אשר על פני ממרא:

GEN. XXV. 8. 9.

ויקמו כל בניו וכל בנתיו לנחמו וימאן להתנחם ויאמר כי ארד אל בני אכל שאלה ויבך אתו אביו:

GEN. XXXVII. 35.

C

לד

לא ימצא כך... ודרש אל המתים:

DEUTER. XVIII. 10. 11.

ויאמר שאול לעכריו בקשו לי אשה בעלת אוב
ואלכה אליה ואדרשה בה ויאמרו עכריו וגו'
I. SAMUEL. XXVIII. 7 — 20.

ויהי אחר הדברים האלה חלה כן האשה
בעלת הבית וגו'
I. REG. XVII. 17 — 24.

ויבא אלישע הביתה והנה הנער מת משכב על
מפתו: ויבא וגו'
II. REG. IV. 32 — 36.

II. *Bonorum retributio in altera vita.*

אחר הדברים האלה היה דבר יהוה אל אברם
במחזה לאמר אל תירא אברם אנכי מנן לך שכרך
הרבה מאד:
GEN. XV. 1.

חמת נפשי מות ישרים ויהי אחריתי כמותו:
NUM. XXIII. 10.

לא יהיה לך עוד השמש לאור יומם ולגנה הירח
לילה ואור לך והיה לך יהוה לאור עולם ואלהיך
להפארתך: לילה יבוא וגו'
ISA. LX. 19. 20.

ידוין מדשן ביתך ונחל ערניך תשקם:

PSAL. XXXVI. 9.

מה ידירות משכנותיך יהוה צבאות: נכספה
וגם כלתה נפשי לחצרות יהוה לבי וכשרי ירננו
אל אל חי:
PSAL. LXXXIV. 2. 3.

III.

III. *Punitio malorum.*

כי אש קדחה באפי ותוקד עד שאול תחתית ותאכל
ארץ ויבלה ותלהט מוסרי הרים: אספה עלימו
רעות חצי אכלה בם: DEUT. XXXII. 22. 23.

רגלי חסידו ישמר ורשעים בחשך ידמו

I. SAMU. II. 9.

כי ערוך מאתמול תפתה גם הוא למלך הוכן
העמיק הרחב מדרתה אש ועצים הרבה נשמת יהוה
כנחל גפרית בערה כרה: ISAIÆ XXX. 33.

ויצאו וראו כפגרי האנשים הפשעים כי תולעתם
לא תמות ואשם לא תכבה והיו דראון לכל בשר:

ISA. LXVI. 24.

ימטר על רשעים פחים אש וגפרית ורוח זלעפות
מנת כוסם: PSAL. XI. 6.

IV. *Resurrectio mortuorum.*

יחיו מתוך נבלתי יקומון הקיצו ורננו שכני עפר
כי טל אורת טלך וארץ רפאים תפיל: לך עמי בא
בחדריך וסגר דלתך בערך חכי כמעט רגע עד יעבור
זעם: כי הנה יהוה יצא ממקומו לפקר עון ישב הארץ
עליו וגלתה הארץ את דמיה ולא תכסה עוד על
הרוגיה: ISA. XXVI. 19. 20. 21.

ואחר עורי נקפו זארז ומבשרי אחזה אלורה:
JOB XIX. 26.

ורכים מישני אדמת עפר וקיצו אלה לחיי עולם
 ואלה לחרפות לזראון עולם: DANIEL XII. 2.

V. *Extremum Judicium.*

כי הנה יהוה באש יבוא וכסופה מרכבתו להשיב
 בחמה אפו וגערתו בלהבי אש: כי באש יהוה נשפט
 ובחרבו ארת כל בשר ורבו חללי יהוה:

ISA. LXVI. 15. 16.

יעורו ויעלו הגוים אל עמק יהושפט כי שם אשב
 לשפט את כל הגוים מסכוב: JOEL IV. 12.

כרוך יהוה אלהינו מלך העולם:

